

Objavljeno 2005. godine u: Socijalna psihijatrija, 33(4): 190-200.

Aleksandar Štulhofer^a

Tena Vukasović^b

Kristina Perišić^b

Nika Sušac^b

Bojan Marjanović^c

Marina Bauer^c

^aOdsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

^bStudenti Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

^cStudenti Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

INTERNET I SEKSUALNA KOMPULZIVNOST

Internet and Sexual Compulsivity

INTERNET I SEKSUALNA KOMPULZIVNOST

Internet and Sexual Compulsivity

Sažetak

Uporaba Interneta rapidno raste, što uključuje i njegovo korištenje u seksualne svrhe. *On-line* seksualne aktivnosti (OSA) su izvor brojnih mogućnosti i pozitivnih ishoda, ali i određenih problema, među kojima je kompulzivno seksualno ponašanje jedan od središnjih. U ovome radu ispituje se teorijsku konceptualizaciju i empirijska obilježja seksualne kompulzivnosti (SEK) u Internet okruženju. Analize se temelje na prvom domaćem *on-line* istraživanju OSA provedenom krajem 2004. godine na uzorku od 2079 članova Internet portala namijenjenog upoznavanju i druženju. Prema spolu i dobi, ostvareni se uzorak u velikoj mjeri poklapa s osobinama populacije internet korisnika u RH. U usporedbi s nekompulzivnim ispitanicima, kompulzivni ispitanici provode više vremena u konzumaciji pornografije, iskazuju povećanu preokupiranost seksom i veću razinu traženja seksualnog uzbuđenja, veći broj seksualnih partnera i veću sklonost rizičnom seksualnom ponašanju, te smanjeno zadovoljstvo vlastitim seksualnim životom. Također, kompulzivne su osobe sklonije *on-line* seksualnom uznemirivanju. Multivarijatna analiza ukazuje na značajnu povezanost SEK s muškim spolom, ne-heteroseksualnom samoidentifikacijom, niskim samopoštovanjem i nerealističnim seksualnim očekivanjima. U zaključku autori ukazuju na potrebu pokretanja odgovarajućih preventivskih i intervencijskih programa u Hrvatskoj.

Ključne riječi: Internet, *on-line* seksualne aktivnosti, problemi izazvani *on-line* seksualnim aktivnostima, seksualna kompulzivnost

Abstract

The use of the Internet for sexual purposes is omnipresent. *On-line* sexual activities (OSA) carry both positive and negative potential, the latter being sometimes expressed in compulsive sexual behavior. In this paper we analyze theoretical concepts and empirical characteristics of sexual compulsivity (SC) in the realm of Internet. The analyses presented here are based on the first Croatian study of OSA carried out in 2004. The sample consisted of 2079 female and male members of the most popular Croatian dating website. Age and gender structure of the sample closely resembled the national population of Internet users. In comparison with recreational users, sexually compulsive users spent more time online viewing sexually explicit material, exhibited higher levels of sexual preoccupation and sensation seeking, had more sexual partners, were more likely to engage in risky sexual activities, and reported decreased sexual satisfaction. In addition, compulsive respondents were more likely to engage in online sexual harassment. A multivariate analysis pointed to a significant association between SC and male gender, non-heterosexual self-identity, low self-esteem, and unrealistic sexual expectations. Whether sexual victimization is predictive of SC was not clearly established. In conclusion, the authors emphasize the need to develop appropriate prevention and intervention programs in Croatia.

Key words: Internet, online sexual activities, online sexual problems, sexual compulsivity

1. Uvod

Seks je najčešće pretraživan pojam na Internetu (Cooper i sur., 1999.).¹ Prema nekim procjenama (Cooper, 2004.), 20 do 33 posto svih korisnika Interneta sudjeluje u nekom obliku *on-line seksualnih aktivnosti* (OSA), koje se definiraju kao *uporaba Interneta za bilo kakvu seksualnu aktivnost – uključujući konzumaciju tekstualnih, audio i grafičkih sadržaja – čija je svrha rekreacija, zabava, istraživanje, edukacija, traženje podrške, trgovina, nalaženje seksualnih i romantičnih partnera, i slično* (Cooper, 2004.:1; Cooper i Griffin-Shelley, 2002.:3). Kao što je poznato, popularnost OSA počiva na njihovoj dostupnosti, pristupačnosti i anonimnosti. Uporaba Interneta u seksualne svrhe uključuje niz dimenzija: edukacijsku, emocionalno-romantičnu, seksualno rekreacijsku, asocijacijsku (povezivanje s osobama sličnih seksualnih interesa), aktivističku, komercijalnu i slično. Raznolikost OSA odražava se i u njihovim posljedicama. Mogući ishodi su kako pozitivni tako i negativni (Lieblum, 1997.; Cooper i McLoughlin, 2001.), s time da postojeća istraživanja sugeriraju da OSA u većini slučajeva ne izazivaju negativne posljedice (Cooper i sur., 1999.; 2001b.; 2003.; Sylvain i sur., 2004.).

Među pozitivnim stranama Internet seksualnosti nedvojbeno su sloboda, sigurnost i podrška istomišljenika u *online* seksualnom izražavanju i istraživanju, ostvarivanje i održavanje *on-line* veza, te mogućnost pribavljanja informacija i samoedukacije iz područja ljudske seksualnosti (Cooper, 2004.; Cooper i McLoughlin, 2001.; Cooper i Griffin-Shelley, 2002.; McKenna i sur., 2001.). S druge strane, OSA mogu rezultirati nizom problema, od sustavnog seksualnog uznemiravanja i ponižavanja (Barak, 2005.), seksualne eksploatacije ili manipulacije djece (Lieblum, 1997.; Longo i sur., 2002.), problema u intimnom (Schnarch, 1997.; Shaw, 1997.; Young i sur., 2000.) i poslovnom okruženju (Cooper i sur., 2002a.), do kliničkih problema, među kojima se osobito ističe tzv. *seksualna kompulzivnost* (SEK; Cooper i sur., 2000.; Schwartz i Southern, 2000.; Griffiths, 2001.; Delmonico i sur., 2002.). Zamislimo li OSA kao kontinuum na čijim su krajevima iznimno pozitivna i iznimno negativna iskustva, upravo je *on-line* SEK - definirana kao *podvrsta on-line seksualnih problema obilježena pretjeranim OSA koje izazivaju probleme na poslu i/ili u društvenoj dimenziji života pojedinca, uz naznake «gubitka kontrole», odnosno sposobnosti reguliranja aktivnosti i minimiziranja njihovih negativnih posljedica* (Cooper, 2004.:2) – jedan od markera negativnog kraja kontinuuma.

---

¹ Autori se zahvaljuju Vjekoslavu Boškoviću na pomoći u pripremi istraživanja, te vlasniku i sistem inženjeru Web portala na kojem je istraživanje provedeno. Prema njihovoj želji, ime portala ne navodimo u tekstu.

2. Seksualna kompulzivnost (SEK) *on-line*: dosadašnja saznanja

Kratka intelektualna povijest SEK

Premda niti posljednje izdanje dijagnostičkog priručnika Američke psihijatrijske udruge (DSM-IV; APA, 1994.) ne prepoznaje SEK kao specifičan seksualni poremećaj, brojni istraživači, terapeuti i drugi kliničari smatraju je analitički i praktično korisnom kategorijom (Griffiths, 2001.). O tome govori i niz razvijenih instrumenata probira (Delmonico i sur., 2002.; Delmonico i Miller, 2003.), od kojih je većina dostupna i na Internetu (usp. Griffiths, 2001.: 342). U *on-line* kontekstu, SEK ili «seksualna ovisnost» se dijagnosticira kod osoba čija konzumacija *on-line* eksplicitnih sadržaja i/ili upuštanje u tzv. *kiberveze* (*on-line* veze) stvara ozbiljne probleme u intimnom i/ili društvenom funkcioniranju, uključujući i moguće sukobe sa zakonom. Za SEK osobe, *on-line* seks postaje alternativna realnost, koja postupno počinje dominirati nad stvarnošću.

Historijat poremećaja započinje 1983. godine kada američki edukator i savjetnik, Patrick Carnes, objavljuje prvo izdanje knjige o tzv. seksualnoj ovisnosti (Carnes, 1992.). Za razliku od kasnijih autora koji će model ovisnosti prihvatiti kao korisnu metaforu², Carnes seksualnu ovisnost tretira kao istinsku ovisnost i razvija tretman temeljen na 12-etapnom programu *Anonimnih alkoholičara*. Carnesova je knjiga izazvala eksploziju «seksualnog ovisništva» i to ne samo u medijima. Uskoro se pojavljuje nešto nalik društvenom pokretu u kojem rastući broj muškaraca i, u nešto manjem broju, žena upiru prstom u svoje seksualno ponašanje kao uzrok svih problema i traže spiritualnu pomoć kako bi prekinuli uništavajuću «ovisnost».³ Takva je situacija brzo izazvala niz kritika, osobito od strane seksualnih terapeuta (Coleman, 1986.: 8). Carnesovoj konceptualizaciji i pristupu zamjereno je standardiziranje i normiranje seksualnosti, anti-seksualan ton, teorijska neodređenost i nepreciznost, neopravdano generaliziranje pojma ovisnosti itd. Kritičari su upozorili na opasnost od patologiziranja normalnih varijacija u seksualnom ponašanju, kako u slučaju osoba iznadprosječnog seksualnog interesa, tako i adolescenata, te osoba koje se nalaze u

---

² Tako Griffiths (2001.) govori o paralelizmu između kemijskih ovisnosti i bihevioralne «ovisnosti», naglašavajući da potonja uključuje elemente tipične za prve: dominaciju ovisničke aktivnosti, promjenu raspoloženja, razvijanje tolerancije, simptome povlačenja, sukobe s okolinom i recidivizam. Usp. i Schwartz i Southern (2000.).

³ Najčešće, u formi skupih grupnih tretmana vikendom.

razdoblju intenzivne zaokupiranosti vlastitim seksualnim životom (npr. burni početak nove veze).

Umjesto sintagme seksualna ovisnost, neki su autori predložili uporabu termina seksualna kompulzivnost, smatrajući fenomen podvrstom opsesivno kompulzivnih poremećaja (Coleman, 1990.; 1992.; Kaplan, 1996.). SEK je tumačena kao patološki obrazac ponašnja, parafilijских ili ne-parafilijских obilježja, koji ima funkciju anksiolitika (Coleman, 1992.: 323). Za razliku od Carnesovog pristupa, kao primarni je tretman SEK predložena kombinacija psiho i farmakoterapije (Coleman, 1992.). U jednom od novijih radova, Schwartz i Southern (2000.) predlažu dublju konceptualizaciju instrumentalnosti SEK, upućujući na uočenu disocijativnost kao strategiju preživljavanja. Prema njihovom sudu, SEK je složena i, zapravo, paradoksalna adaptacija na traume (najčešće, zlostavljanje) u djetinjstvu, koja je istodobno i zaborav (isključivanje sramnog i, stoga, anksioznog dijela sebe) i oblik samokažnjavanja i način ponavljanja traume (na podsvjesnoj razini) u nastojanju da se postigne «razrješenje».

Koncepcija SEK je također podvrgnuta kritici. U nedavnom radu se tako tvrdi da obje ranije koncepcije, i seksualna ovisnost i SEK, modeli «nejasne znanstvene vrijednosti» (Bancroft i Vukadinović, 2005.: 225), te kako je još prerano za postizanje konsenzusa oko definitivnog tumačenja. Kritizirajući SEK, Bancroft tvrdi kako klasičan opsesivno kompulzivni poremećaj u pravilu ima negativni učinak na seksualnost (reducira interes i motivaciju), kao i da opsesivnost i kompulzivnost u seksualnom ponašanju nije obilježje većine osoba koje imaju problem s kontrolom vlastite seksualnosti. U tom smislu, on predlaže preliminarnu re-konceptualizaciju SEK-a u podvrstu poremećaja kontrole nagona, što bi bilo u suglasju s postojećom klasifikacijom (DSM-IV). Teorijski razrađujući prijedlog, Bancroft naglašava važnost četiri dimenzije (Bancroft i Vukadinović, 2005.): (a) negativnih osjećaja, (b) izostanka inhibicije, (c) poremećaja sustava motivacije i nagrađivanja, te (d) poremećaja samoregulacije.⁴

Istraživačke spoznaje

Dosadašnje uvide u SEK možemo podijeliti na one koji dolaze iz terapijske prakse, kliničkih i ne-kliničkih studija (Griffiths, 2001.). Kada je riječ o prvoj skupini izvora (Carnes, 1992.;

---

⁴ Prva dimenzija uključuje (a) traženje pažnje kao ispunjavanje depresivnih potreba, (b) samomedikaciju (ublažavanje anksioznosti), (c) transfer uzbuđenja (mehanizam transformacije anksioznog u seksualno uzbuđenje) i (d) kombinaciju (a) i (c). Druga dimenzija se odnosi na nisku razinu seksualne inhibiranosti (kao, najvjerojatnije, urođenu osobinu), treća opisuje «bihevioralnu ovisnost», a četvrta nemogućnost kontroliranja samodestruktivnog ponašanja usprkos želji i određenim pokušajima (Bancroft i Vukadinović, 2005.).

Kaplan, 1996.; Coleman, 1990.; 1992.), u literaturi se spominje niz etioloških čimbenika (od zlostavljanja u djetinjstvu, uključujući i seksualno, do rigidnog, autokratskog i ponekad religijski fundamentalističkog, roditeljskog odgoja), ne-seksualnih simptoma (somske smetnje, nisko samopoštovanje, sram i osjećaj bespomoćnosti) i mogući komorbiditet (poglavito anksioznost i depresivnost). U kliničkim studijama, provedenim na malim uzorcima samoidentificiranih SEK osoba (Schwartz i Southern, 2000.; Bancroft i Vukadinović, 2005.; Kafka i Prentky, 1994.; Back i sur., 1997.), veći je dio terapijskih uvida potvrđen, premda ne jednoglasno.⁵ Potvrđena je prisutnost poremećaja raspoloženja, fobija i anksioznosti, parafilija, poremećaja hranjenja, biokemijskih ovisnosti (alkohol i narkotici) i rizičnog ponašanja.

Kada je riječ o ne-kliničkim studijama, nalazi ukazuju na povezanost SEK s niskim samopoštovanjem i usamljenošću (Young i sur., 2000.; Kalichman i Rompa, 1995.), rizičnim seksualnim ponašanjima i incidencijom spolno prenosivih infekcija (Reece, 2003.; Kalichman i Cain, 2004.; Dodge i sur., 2004.), poteškoćama u vezi (Cooper i sur., 2000.; 2001b.) i *on-line* uznemirivanjem (Cooper i sur., 2002b.). Također, studije konzistentno ukazuju veću raširenost SEK u muškoj populaciji (Cooper i sur., 1999.; Dodge i sur., 2004.; Kalichman i Rompa, 1995.; Kalichman i Cain, 2004.). Osim što je jedna studija ukazala na razlike u korelatima SEK u heteroseksualnom i homoseksualnom uzorku (Kalichman i Rompa, 1995.), dosadašnja istraživanja ne pružaju odgovor na pitanje o povezanosti SEK i seksualne orijentacije.⁶

Do ovog istraživanja (Štulhofer i sur., 2005.), u Hrvatskoj nije bilo studija o seksualnoj uporabi Interneta. Također, koliko je autorima poznato, u nas još nije objavljen niti jedan rad posvećen SEK. Imajući to na umu, kao i preliminarni karakter našeg istraživanja, ambicije su ovoga rada skromne. U skladu s postojećom literaturom, nastojimo testirati hipoteze koje ispituju uporabljivost modela SEK u populaciji Internet korisnika u Hrvatskoj. Preciznije, zadatak analiza koje slijede jest provjeriti valjanost konstrukta i uputiti na neke od čimbenika povezanih sa SEK.

Hipoteze od kojih polazimo su sljedeće:

H1 – Podjela ispitanika na rekreacijske korisnike, korisnike izložene riziku SEK i SEK korisnike je valjana, jer se tri skupine značajno razlikuju prema količini vremena provedenog u OSA (Cooper i sur., 2000.), seksualnom ponašanju, te nizu negativnih iskustava, kao što su

---

⁵ Primjerice, Bancroft i Vukadinović (2005.) nisu našli statistički značajan utjecaj seksualnih trauma.

⁶ Upravo je zbog toga u ovome radu seksualna orijentacija uključena u analizu korelata SEK.

sukobi u vezi i smanjeno zadovoljstvo seksualnim životom, rizično seksualno ponašanje i *on-line* seksualno uznemirivanje.

H2 - Među osobama s visokim rezultatom na SEK skali bit će nadreprezentirani muškarci, ne-heteroseksualni ispitanici, osobe s niskim samopoštovanjem, oni koji nisko vrednuju svoj fizički izgled i seksualno zlostavljane osobe. Očekujemo, također, da će rezultat na skali SEK biti povezan s nerealističnim seksualnim očekivanjima, što je u skladu s teorijskim određenjem SEK kao alternativne i nerealistične slike seksualnosti koja ugrožava stvarni seksualni život (Carnes, 1983.: 4).

3. Metode

Uzorak i prikupljanje podataka

Istraživanje smo proveli krajem 2004. godine na uzorku od 2079 posjetitelja jednog od vodećih hrvatskih Internet portala namijenjenih upoznavanju i druženju. Na glavnoj stranici portala je postavljen oglas (*banner*) koji je pozivao punoljetne ispitanike da sudjeluju u znanstvenom istraživanju o utjecaju Interneta na intimne veze. Sudionici koji bi slijedili link naišli bi na stranicu s kratkim opisom istraživanja i njegovih ciljeva, te objašnjenjima vezanim uz anonimnost i povjerljivost podataka, nakon čega im je ponuđen izbor između ispunjavanja upitnika i povratka na glavnu stranicu. Pri pristupanju upitniku vršena je kontrola IP adresa kako bi se smanjila mogućnost da ista osoba više puta ispuni upitnik. Upitnik je bio prezentiran na jednoj stranici i nije ga se moglo poslati prije no što je odgovoreno na sva pitanja. Valja napomenuti da su upitnik mogli ispuniti isključivo registrirani članovi portala. Anketa je bila prisutna na portalu desetak dana, nakon čega je zbog zadovoljavajućeg broja prikupljenih odgovora povučena sa Interneta.

Sam upitnik se sastojao od osam čestica koje su mjerile sociodemografska obilježja ispitanika, preko trideset čestica kojima se mjerio način i učestalost uporabe Interneta, te eventualne posljedice, gotovo pedeset čestica koje su mjerile ispitanikovo seksualno ponašanje, te stavove o seksualnosti, spolnim ulogama i intimnosti, te pedeset i tri čestice kojima su mjerena psihosocijalna obilježja, poput traženja seksualnog uzbuđenja, seksualne kompulzivnosti, samopoštovanja i percepcije vlastitog izgleda. Na samom kraju upitnika ispitanici su odgovarali na tri pitanja o seksualnoj viktimizaciji (u stvarnom životu) i seksualnom uznemirivanju putem Interneta.

Koliko dobro ostvareni uzorak reprezentira populaciju? Temeljna sociodemografske obilježja našeg uzorka, prikazana u tablici 1, očekivano odstupaju od populacijskih parametara (usp. nadreprezentiranost muškaraca i osoba mlađe dobi), no ne i od nacionalnih podataka o Internet korisnicima. Najveća razlika između populacije korisnika Interneta u Hrvatskoj i našeg uzorka jest nadreprezentiranost ispitanika u dobi između 24 i 30 godina u potonjem. Razlog tome jest karakter web stranice na kojoj je istraživanje provedeno, koja se obraća upravo toj dobnoj skupini.

Tablica 2 prikazuje sociodemografsku strukturu uzorka. Podatci ukazuju na spolne razlike u intenzitetu vjere, visini osobnih prihoda i bračnom statusu. Razlike su očekivane: žene iskazuju nešto veći intenzitet vjere i prijavljuju niže prihode. U odnosu na ispitanike, u braku je nešto manji broj ispitanica.

U tablici 3 su prikazana socioseksualna obilježja ispitanika obuhvaćenih našim istraživanjem. Prema očekivanju, nije utvrđena značajna spolna razlika u dobi seksualne inicijacije, ali jest prema broju seksualnih partnera (premda je vrijednost medijana za oba spola 7). Na pitanje o seksualnoj orijentaciji, mjerenoj samoidentifikacijom, manje od deset posto ispitanika se izjasnilo kao neheteroseksualno. S obzirom na razmjerno velik broj mlađih ispitanika u uzorku, nije neobično da je broj biseksualnih znatno veći od broja homoseksualnih ispitanika. Biseksualnost je za određeni broj homoseksualnih osoba tranzicijska faza, odnosno stepenica u otkrivanju i prihvaćanju vlastite homoseksualnosti. Također, logično je pretpostaviti kako će osobe homoseksualnih sklonosti zainteresirane za *on-line* traženje partnera koristiti hrvatske *GLBT* site-ove.

Instrumenti

Kao mjeru seksualne kompulzivnosti (SEK skala) koristili smo varijantu Kalichmanove skale (Kalichman i Rompa, 1995.), koja se sastoji od 10 čestica koje indiciraju probleme s kontroliranjem seksualnih impulsa, interesa i ponašanja. Riječ je o tvrdnjama, poput «Moja želja za seksom ometa moj svakodnevni život» ili «Osjećam da su moje seksualne misli i osjećaji jači od mene», na koje su ispitanici odgovarali s «da» ili «ne». U našem smo uzorku dobili zadovoljavajući koeficijent pouzdanosti ($\alpha = 0.74$).

Konsumacija pornografskih sadržaja na Internetu mjerena je satima tjedno provedenim u takvim aktivnostima, a zadovoljstvo seksualnim životom skalom s pet stupnjeva, od (1) «izrazito nezadovoljan/nezadovoljna» do (5) «potpuno zadovoljan/zadovoljna».

Indeks seksualne preokupacije obuhvaća sljedeće tri čestice: «Stalno maštam o seksu», «Osjećam da me seks privlači manje nego većinu ljudi» (obrnuto rekodirano) i «Imam vrlo

snažan seksualni nagon». Sve čestice su uključivale standardnu skalu slaganja s pet stupnjeva. Teorijski raspon vrijednosti je 3–15, pri čemu veći rezultat označava intenzivniju seksualnu preokupaciju. S obzirom na mali broj čestica, pouzdanost indeksa smatramo prihvatljivim ($\alpha = .61$).

Kalichmanova skala traženja seksualnog uzbuđenja (Kalichman i Rompa, 1995.) sastoji se od 10 čestica koje su zadovoljavajuće (iznad 0.38) saturirane na istom faktoru. Riječ je o tvrdnjama koje upućuju na zainteresiranost za različite oblike seksualnog ponašanja (primjerice, «Volim divlje, nesputane seksualne avanture»). Pouzdanost indeksa je posve prihvatljiva ($\alpha = 0.79$). Sve su čestice uključivale standardnu skalu slaganja s pet stupnjeva. Teorijski raspon vrijednosti jest 10–50, pri čemu veći rezultat označava izraženiju potragu za seksualnim uzbuđenjem.

Kao indikatori rizičnog seksa korištene su dvije varijable. Prva se odnosi na (ne)uporabu zaštite pri posljednjem seksualnom odnosu (odgovori su dihotomizirani, pri čemu 1 označava uporabu nekog zaštitnog sredstva)⁷, a druga na multiple partnere, to jest iskustvo paralelnih seksualnih odnosa sa dvije ili više osoba.

Kao indikator seksualnog uznemirivanja putem Interneta korišteno je sljedeće pitanje: «Jeste li ikada seksualno uznemirivali nekoga putem Interneta?», uz koje su bila ponuđena tri odgovora: „da“, „ne“ i „nisam siguran/sigurna može li se to tako nazvati“. Pitanju je prethodila sljedeća definicija: *Pod seksualnim uznemirivanjem putem Interneta mislimo na neprimjerene seksualne primjedbe, neželjena pitanja vezana uz fizički izgled i seksualne aktivnosti, seksualne sugestije i nagovaranje, prijeteće i/ili neprijateljske poruke seksualnog sadržaja, koje izazivaju nelagodu i/ili stres kod osobe kojoj su upućeni*. Varijabla je dihotomizirana tako da 1 označava ispitanike koji su nekoga uznemirivali, a 0 one koji to nikada nisu učinili ili nisu sigurni da jesu.

Indeks problema uzrokovanih OSA okuplja odgovore na 8 pitanja kojima se nastoji ispitati u kojoj mjeri on-line seksualne aktivnosti uzrokuju probleme u intimnom (veza) i društvenom (posao) funkcioniranju. Korištena su pitanja poput: «Je li vaše korištenje Interneta ikada rezultiralo problemima u vezi?», odnosno «Je li vaše korištenje Interneta ikada rezultiralo problemima sa zakonom?». Ispitanici su na pitanja odgovarali sa da (1) ili ne (0), a indeks je dobiven zbrajanjem vrijednosti. Teorijski je raspon vrijednosti indeksa tako 0-8, a veći rezultat ukazuje na veći broj problema. Indeks je rekodiran u tri kategorije: 0 = bez problema, 1 = 1-2 problema, 2 = 3 i više problema.

---

⁷ Ništicom smo označili ispitanike koji nisu koristili nikakvo sredstvo zaštite i one koji su primijenili metodu prekinutog snošaja.

Seksualna orijentacija ispitanika određena je pitanjem o samoidentifikaciji. Zbog malog broja ispitanika/ispitanica u kategoriji homoseksualne orijentacije ($n = 30$), varijabla je dihotomizirana, tako da 0 predstavlja ispitanike koji se smatraju heteroseksualnim, a 1 one koji se smatraju ne-heteroseksualnim.

Razina samopoštovanja mjerena je Rosenbergerovom skalom (Rosenberg, 1965.) koja obuhvaća 10 tvrdnji, poput: «Osjećam da imam mnogo dobrih osobina» ili «Imam pozitivan stav o sebi». Ispitanici su izražavali (ne)slaganje s tvrdnjama na standardnoj skali s pet stupnjeva. Teorijski raspon vrijednosti jest 10–50, pri čemu veći rezultat označava veće samopoštovanje. Rosenbergova validacija skale (Rosenberg, 1989.) ukazuje na zadovoljavajuću unutarnju konzistenciju (0.74 - 0.78) i test-retest pouzdanost (0.82 do 0.85). U našem je uzorku ustanovljena nešto viša razina pouzdanosti ($\alpha = 0.85$).

Indikator proživljene seksualne traume jest pitanje o preživljenom seksualnom nasilju: «Je li vas ikada netko prisilio – prijetnjama, ucjenama ili silom – na seksualni odnos ili druge seksualne aktivnosti». Ispitanicima su bila ponuđena četiri odgovora: a) da, b) ne, c) ne znam može li se to tako nazvati i d) ne želim odgovoriti. Varijabla je dihotomizirana na način da je prva kategorija označena kao 1, a sve ostale kao 0.

Indeks procjene vlastitog izgleda formiran je kao prosječni stupanj slaganja sa sljedeće četiri tvrdnje: «Kad se pogledam u zrcalo, vidim zgodnu i privlačnu osobu»; «Mnogi kažu da sam najatraktivniji/a u svom društvu»; «Nikada nisam imao/imala problema s izgledom» i «Svoje fizičke nedostatke prihvaćam takvima kakvi su». Indeks je zadovoljavajuće pouzdanosti ($\alpha = 0.70$); veći rezultat označava pozitivniju samoprocjenu izgleda.

Indeks prihvaćanja seksualnih mitova, kompozitni indikator nerealističnih seksualnih očekivanja, okuplja sljedeće tri čestice: «Seks nije moguć ako muškarac nema erekciju», «Da bi bio dobar, seks mora završiti orgazmom» i «Istovremeni orgazam oba partnera važan je pokazatelj ljubavi i povezanosti». Teorijski raspon vrijednosti je 3-15, pri čemu veći rezultat označava veće prihvaćanje seksualnih mitova. S obzirom na mali broj čestica, dobiveni koeficijent pouzdanosti ($\alpha = 0.61$) smatramo prihvatljivim.

4. Rezultati

Slijedeći podjelu predloženu u radu Coopera i sur. (1999.; 2000.), uzorak smo podijelili na *rekreacijske korisnike* Interneta u seksualne svrhe, *korisnike izložene riziku SEK i SEK*

korisnike. Teorijski, razlika između posljednje i pretposljednje skupine jest u tome što je za kompulzivne korisnike Internet *sredstvo* patološke seksualne ekspresije, dok je kod rizičnih korisnika *poticaj* iskazivanju ponašanja za koje postoji potencijal (u osobinama ličnosti), ali do kojeg bez Interneta - to jest dostupnosti, pristupačnosti i anonimnosti OSA (Cooper, 2004.) - ne bi došlo (Cooper i sur., 1999.). Metodološki, podjela je izvedena tako da su u prvu skupinu (nekompulzivne osobe) uvršteni ispitanici čiji je rezultat na SEK skali bio unutar jedne standardne devijacije od prosječnog (-1z/+1z). U drugu su skupinu (osobe izloženih riziku SEK) uvršteni oni čiji se rezultat nalazio između jedne i dvije standardne devijacije. Konačno, u skupinu SEK osoba su uvršteni svi oni čiji je rezultat bio udaljen od prosječnog za više od dvije standardne devijacije. Od ukupno 2079 ispitanika, 1774 (85.3%) ih je na taj način svrstano u nekompulzivnu skupinu, 180 (8.7%) u skupinu s rizikom SEK, a njih 125 (6%) u skupinu SEK osoba. U posljednjoj skupini muškarci čine nešto manje od tri četvrtine ispitanika (71.2%).⁸

U skladu s prvom hipotezom, očekujemo da će se tri skupine značajno razlikovati prema količini vremena provedenog u OSA, seksualnom ponašanju i različitim negativnim iskustvima, kao što su sukobi u vezi, smanjeno zadovoljstvo seksualnim životom, rizično seksualno ponašanje i *on-line* seksualno uznemiravanje. Konzekventno razlikovanje skupina na tim varijablama ocrtava, s jedne strane, osobne i moguće društvene posljedice SEK, a s druge testira njezinu valjanost kao konstrukta.

Tablice 4 i 5 prikazuju rezultate provedenih analiza. Prva od njih prikazuje rezultate parametrijskih, a druga neparametrijskih testova. Prema Scheffeovom *post hoc* testu⁹, sve tri skupine značajno se razlikuju prema prosječnom broju sati tjedno provedenih u OSA. Razlika je u očekivanom smjeru: u OSA najviše vremena provode kompulzivni (gotovo četiri sata), a najmanje nekompulzivni ispitanici (oko sat vremena). Kada je pak riječ o broju seksualnih partnera, najmanji broj partnera iskazuju nekompulzivni, a najveći kompulzivni ispitanici. Ispitanici izloženi riziku SEK statistički se značajno razlikuju od nekompulzivne, no ne i od kompulzivne skupine.

Prema očekivanju, sve tri skupine se međusobno razlikuju i prema vrijednostima na indeksu seksualne preokupiranosti i prema vrijednostima na skali traženja seksualnog uzbuđenja. Dok nekompulzivne ispitanike obilježava najmanja prosječna vrijednost na oba kompozitna indikatora, kompulzivne ispitanike obilježavaju najveće vrijednosti, odnosno

---

⁸ SEK skupina obuhvaća 89 muškaraca i 36 žena.

⁹ Zbog veličine uzorka, sva su *post hoc* testiranja izvedena konzervativnim Scheffeovim testom, uz rizik od pet posto.

najveća razina preokupiranosti seksom i traženjem seksualnih podražaja. No, veći broj seksualnih partnera i veća preokupiranost ne osigurava seksualno zadovoljstvo. Kompulzivni ispitanici iskazuju najmanju, a nekompulzivni ispitanici najveću razinu zadovoljstva. Razlika između te dvije skupine je statistički značajna, kao i između skupine ispitanika izloženih riziku SEK i nekompulzivnih ispitanika.

Nalazi neparametrijskih testova pružaju istu sliku. Kao što tablica 5 prikazuje, tri skupine ispitanika se razlikuju i prema učestalosti nezaštićenog seksualnog odnosa i prema raširenosti *on-line* uznemirivanja i osobnih problema izazvanih OSA. Kada je riječ o rizičnom seksu, rezultati pokazuju da s povećanjem stupnja SEK raste postotak ispitanika koji se nisu zaštitili. Gotovo polovina kompulzivnih ispitanika nije koristila nikakvu zaštitu pri posljednjem odnosu. Ista se pravilnost pojavljuje i na drugom indikatoru rizičnog seksualnog ponašanja: veći rezultat na skali kompulzivnosti povezan je s vjerojatnosti paralelnih seksualnih veza. Očekivane su razlike ustanovljene i u slučaju *on-line* seksualnog uznemirivanja. Kompulzivne su osobe nadreprezentirane među ispitanicima koji su nekoga seksualno uznemirivali. Analiza kontingencijske tablice i standardiziranih reziduala ukazuje na razliku između nekompulzivne i rizične skupine s jedne, te kompulzivne skupine s druge strane. U potonjoj je svaki deveti ispitanik priznao seksualno uznemirivanje.

Zabrinjava da je čak 40.7% ispitanica u našoj studiji (i 8.1% ispitanika) izjavilo kako je doživjelo *on-line* seksualno uznemiravanje. Taj je podatak svakako nužno uzeti u obzir pri razradi edukacijskih programa o uporabi Interneta, osobito u dijelu koji govori o rizicima i njihovoj prevenciji. Kao još uvijek dominantno muška okolina, Internet olakšava iskazivanje seksizma i virtualno zlostavljanje i ponižavanje žena (Barak, 2005.:82). Naši podatci upozoravaju kako bi većina osoba odgovornih za takvo ponašanje mogla imati problema sa SEK.

Analiza raširenosti intimnih, profesionalnih i drugih problema uzrokovanih OSA ukazala je značajne razlike. Bez takvog iskustva je 60% nekompulzivnih, nešto manje od 46% rizičnih i 30% kompulzivnih ispitanika. S druge strane, manje od 9% ispitanika u nekompulzivnoj skupini, 16% ispitanika u rizičnoj i više od trećine (35%) ispitanika u kompulzivnoj skupini navodi tri ili više problema. S povećanjem stupnja SEK jasno raste i vjerojatnost osobnih problema izazvanih OSA.

Druga hipoteza, koja pretpostavlja da su spol, seksualna orijentacija i seksualna viktimiziranost prediktori SEK, a samopoštovanje, samoprocjena izgleda i nerealistična seksualna očekivanja korelati iste, testirana je multiplom regresijskom analizom (usp. tablicu

6).¹⁰ Rezultati nisu potvrdili važnost samoprocjene izgleda, a povezanost sa seksualnom traumom je na rubu statističke vjerodostojnosti. Ostale nezavisne varijable su se pokazale značajno povezane sa SEK. Muški spol i ne-heteroseksualna seksualna orijentacija su potvrđeni kao prediktori SEK, a nisko samopoštovanje i nerealistična očekivanja kao njezini korelati.

5. Rasprava

Usporedimo li raširenost SEK u hrvatskom uzorku s onom koja je dobivena u do sada najvećoj *on-line* studiji SEK (Cooper i sur., 2000.)¹¹, razlike su zanemarive. U američkom je istraživanju SEK osoba 5.6%, a u našem 6%. Usporediva je podudarnost ustanovljena i u slučaju spolne strukture SEK skupine. U američkom je istraživanju u toj skupini 79% muškaraca, a u našoj 71%. Takva spolna specifičnost SEK počiva, najvjerojatnije, na složenim biološkim čimbenicima koji sudjeluju u oblikovanju seksualne ekspresije, a možda i na većoj osjetljivosti muškog psihoseksualnog razvoja na neobična i/ili traumatična iskustva. Na takav zaključak, naime, upućuje poznata činjenica da su parafilije iznimno rijetke među ženama (Charlton, 2004.).

Kada je riječ o *on-line* SEK osobama, specifičnoj podskupini kompulzivne grupe – koju, uz specifični rezultat na SEK skali, definira količina vremena provedenog u OSA (11 sati tjedno ili više) - američki i naši nalazi se značajno razlikuju. Dok Cooper i suradnici navode kako gornjoj definiciji odgovara 1% ispitanika u njihovom uzorku, u našem smo uzorku otkrili samo troje takvih ispitanika (0.14%). Razlika je, prema našem sudu, očekivana uzmemo li u obzir značajno manju pokrivenost Internetom u Hrvatskoj, kao i razmjerno mali broj korisnika koji imaju stalan pristup Internetu (*broadband access*).

Obilježja kompulzivne skupine ocrтана u tablici 6 valja interpretirati s oprezom, ponajprije stoga jer korelacijske analize ne omogućuju uzročno posljedične uvide. Tako, primjerice, nije moguće odrediti jesu li nerealistična očekivanja (prihvatanje seksualnih mitova) posljedica¹² ili jedan od uzroka SEK. S obzirom da SEK podrazumijeva poteškoće s kontrolom seksualnih impulsa, interesa i ponašanja, logično je očekivati kako će biti povezana s nizom negativnih iskustava. No, bilo bi pogrešno zaključiti kako je riječ isključivo o

---

¹⁰ U ranijem smo regresijskom modelu ispitali i utjecaj dobi, no ta se varijabla nije pokazala značajnim prediktorom. Isti je rezultat dobiven i u velikoj američkoj studiji (Cooper i sur., 1999.: 159).

¹¹ Istraživanje je bilo provedeno na više od 9.000 ispitanika oba spola.

¹² Oblikovana, primjerice, ekscesivnom konzumacijom sve ekstremnijih seksualno eksplicitnih sadržaja.

posljedicama SEK. Kao što ukazuje teorijska konceptualizacija, problemi vezani uz SEK nerijetko su, barem dijelom, i njezin uzrok.

Kao što je prikazano u prethodnom odjeljku, SEK je značajno povezana sa ne-heteroseksualnom samoidentifikacijom, samopoštovanjem i nerealističnim seksualnim očekivanjima.¹³ Kada je riječ o osobama ne-heteroseksualne orijentacije, što se u našem uzorku odnosi poglavito na osobe koje su imale seksualni odnos s partnerima oba spola, pretpostavljamo da bi viši rezultat na skali kompulzivnosti mogao biti posljedica društvenog pritiska i diskriminacije, to jest otežanog ostvarivanja partnerstva. Drugim riječima, SEK bi mogao biti posljedica kombinacije izravnog (otežavanje nalaženja partnera i održavanja veze) i neizravnog pritiska okoline (poticanje osjećaja krivice i vlastite neadekvatnosti). Sličan uzročno posljedični mehanizam predložen je i istraživanju koje je ukazalo na veću izloženost homoseksualnih osoba nekim psihičkim bolestima (Sandfort i sur., 2001.). Moguće je, dakako, i alternativno tumačenje, prema kojem SEK potiče biseksualno eksperimentiranje.

Prema teorijskom tumačenju, SEK je dijelom odgovor na nisko samopoštovanje, odnosno strategija (ili oblik samoterapije) kojom osoba, između ostalog, nastoji popraviti sliku koju ima o sebi¹⁴ ili barem postići zaborav. No, takav trenutni ushit, dokazivanje vlastite vrijednosti ili naprosto olakšanje ne traju dugo. Uskoro slijedi razočaranje, sram ili nezadovoljstvo koje formira zatvoreni krug unutar kojeg je samopoštovanje kronično nisko. Dodatan je čimbenik takve dinamike činjenica da nediskriminativno traženje i nalaženje partnera često ima za posljedicu seksualnu eksploataciju, pa čak i viktimizaciju. Model zatvorenog kruga pomaže i u tumačenju nerealističnih očekivanja prisutnih u skupini kompulzivnih ispitanika. Nerealistična očekivanja, koja počivaju na podlozi osobite strukture ličnosti, intenziviraju se u trenutcima inicijalnog ushita. Nakon razočaranja, kojem su i te kako pridonijela, ona nestaju, da bi se uskoro ponovno pojavila, obnavljajući ciklus.

Usprkos kliničkim uvidima (Schwartz i Southern, 2000.; Carnes, 1992.; Kaplan, 1996), u našem uzorku nije potvrđena korelacija između seksualne viktimizacije i SEK. Preciznije rečeno, njihova je povezanost na granici statističke vjerodostojnosti. Mogući razlog tome jest malen broj ispitanika s iskustvom seksualne viktimizacije, što je metodološki problem s kojim su se susrela i druga istraživanja (Bancroft i Vukadinović, 2004.). S obzirom na njezinu važnost, tu moguću uzročnu povezanost valja nastaviti ispitivati.

---

¹³ Protivno nekim nalazima (usp. Griffiths, 2001.), u našem istraživanju nije potvrđena negativna povezanost između SEK i samopercepcije izgleda.

¹⁴ Primjerice, kroz pažnju ili seksualni interes koji joj/njemu iskazuju drugi.

Prikazane analize, valja podsjetiti, podliježu nizu ograničenja. Dio njih je vezan uz *on-line* karakter istraživanja (Galešić, 2005.; Mustanski, 2001.; Ochs i sur., 2002.), što, uz nemogućnost generalizacije rezultata na opću populaciju¹⁵ i nemogućnost analize razloga odbijanja, u našem slučaju podrazumijeva i potpuni izostanak kontrole identiteta ispitanika. Također, izbor Web portala na kojem je provedeno prikupljanje podataka vrlo je vjerojatno odredio i neke druge specifičnosti ostvarenog uzorka (prosječnu dob, naglašenu permisivnost i zainteresiranost za temu istraživanja itd.). Valja podsjetiti, s druge strane, da naš uzorak vrlo malo odstupa od populacije korisnika Interneta (poglavito u zastupljenosti jedne dobne kohorte), te da je prikupljanje podataka izvedeno vrlo rigorozno (Mustanski, 2001.; Cooper i sur., 2001a.), otežavajući višestruko ispunjavanje upitnika i obeshrabrujući neozbiljnost. Također, anonimnost ispitne situacije u *on-line* istraživanju povećava vjerojatnost iskrenih odgovora, odnosno smanjuje pritisak društveno poželjnih odgovora kod ispitanika (usp. Binik i sur., 1999.: 85).

Činjenica je da je korištena podjela korisnika na tri skupine (rekreativni korisnici, korisnici izloženi riziku SEK i SEK korisnici), premda preuzeta iz ranije objavljenih studija (Cooper i sur., 1999.; 2000.), arbitrarna, jer se ne temelji na klinički validiranim kriterijima, odnosno normama. No, koliko je autorima poznato, klinički provjereni instrument SEK trenutno ne postoji.¹⁶

6. Zaključak

Internet pruža goleme mogućnosti za informiranje, edukaciju, interakciju i društveno organiziranje, kako izvan tako i unutar područja seksualnosti.¹⁷ Premda su istraživanja *on-line* seksualnosti još uvijek u ranoj razvojnoj fazi, dosadašnje spoznaje ukazuju na generalno pozitivan utjecaj Interneta na seksualnu edukaciju i ostvarivanje virtualnih kontakata. No, Internet seksualnost, osobito *on-line* seksualne aktivnosti (OSA), nosi i određene rizike. Do sada se o tome govorilo poglavito kroz iskustva manjine korisnika izloženih neželjenim sadržajima ili izravnom uznemirivanju (*cyberabuse*), no u posljednje vrijeme raste broj izvještaja o problemu kompulzivne konzumacije. Koristeći još uvijek razmjerno kontroverzni klinički model SEK, autori upućuju na činjenicu da OSA ne pružaju samo gotovo idealan

---

¹⁵ Prema najnovijim podacima, pokrivenost Internetom u Hrvatskoj iznosi nešto više od 27% (Ivezić, 2005.).

¹⁶ Ovdje isključujemo provjere provedene na uzorku samodijagnosticiranih SEK osoba (Delmonico i Miller, 2003.)

¹⁷ U posljednje se vrijeme pojavljuju i *on-line* servisi u području seksualnog zdravlja.

prostor za patološku seksualnu ekspresiju, već mogu i potaknuti razvijanje takve ekspresije u predisponiranih osoba.

Naše je istraživanje, prvo te vrste u Hrvatskoj, ponudilo neke empirijske argumente u prilog tezi o mogućem negativnom utjecaju Interneta na seksualnost. Prema predstavljanim nalazima, manji dio ispitanika uključenih u OSA (6%) doista iskazuje značajne osobne probleme u rasponu od poteškoća u vezi i/ili na radnom mjestu, do virtualnog seksualnog zlostavljanja i ponižavanja, te rizičnog seksualnog ponašanja. Očekivano, te ispitanike obilježava smanjeno zadovoljstvo seksualnim životom i niža razina samopoštovanja.

Valja naglasiti kako dizajn našeg istraživanja ne omogućuje odgovor na pitanje o uzročno posljedičnoj vezi između OSA i SEK. Izazivaju li OSA seksualnu kompulzivnost ili se ona samo izražava (i) kroz OSA, što smatramo vjerojatnijim, bit će potrebno utvrditi u budućim, longitudinalnim, studijama.

Imajući u vidu moguće trajne posljedice na intimni i društveni život SEK osoba, smatramo nužnim pokretanje odgovarajućih preventivskih i intervencijskih programa. Bez obzira na postojeće teorijske i kliničke nedoumice vezane uz fenomen SEK, potrebno je informirati i senzibilizirati stručne krugove i širu javnost glede rizika OSA, što će, s vremenom, uroditi formiranjem skupina za podršku i programima individualne i grupne terapije. U tom će procesu, nedvojbeno, važnu ulogu imati i Internet, odnosno pojava specifičnih *on-line* servisa. S obzirom na generacijska obilježja korisnika Interneta, sustavno bi poučavanje o prednostima, ali i rizicima Interneta trebalo postati dijelom budućih programa seksualne edukacije u hrvatskim školama.

Literatura

- American Psychiatric Association (1994.) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-IV*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Bancroft, John i Zoran Vukadinović (2004.) Sexual Addiction, Sexual Compulsivity, Sexual Impulsivity, or What? Toward a Theoretical Model. *Journal of Sex Research* 41(3): 225-234.
- Barak, Azy (2005.) Sexual Harassment on the Internet. *Social Science Computer Review* 23(1): 77-92.
- Binik, Yitzchak M., Mah, Kenneth i Sara Kiesler (1999.) Ethical Issues in Conduction Sex Research on Internet. *Journal of Sex Research* 36(1): 82-90.
- Black, Donald W., Kehrberg, Laura L. D., Flumerfelt, Denise L. i Steven S. Schlosser (1997.) Characteristics of 36 Subjects Reporting Compulsive Sexual Behavior. *American Journal of Psychiatry* 154(2): 243-249.
- Boies, Sylvain C., Cooper, Al i Cynthia S. Osborne (2004.) Variations in Internet-Related Problems and Psychosocial Functioning in Online Sexual Activities: Implications for Social and Sexual Development of Young Adults. *Cyberpsychology and Behavior* 7(2): 207-230.
- Carnes, Patrick (1992.) *Out of the Shadows: Understanding Sexual Addiction*. Minneapolis: CompCare.
- Charlton, Randolph S. (2004) Liječenje parafilija. U: R. S. Charlton /ur./ *Rješavanje seksualnih problema* (263-299). Zagreb: Profil.
- Coleman, Eli (1986.) Sexual Compulsion vs. Sexual Addiction: The Debate Continues. *SIECUS Report*, July Issue: 7-17.
- Coleman, Eli (1990.) Compulsive Sexual Behavior: New Concepts and Treatments. *Paper presented at the Ninth Annual Meeting of the Association of Treatment of Sex Abusers in Toronto, Ontario, November 17*.
- Coleman, Eli (1992.) Is Your Patient Suffering from Compulsive Sexual Behavior? *Psychiatric Annals* 22(6): 320-325.
- Cooper, Al i Irene P. McLoughlin (2001.) What Clinicians Need to Know About Internet Sexuality. *Sexual and Relationship Therapy* 16(4): 321-327.
- Cooper, Al (2004.) Online Sexual Activity in the New Millennium. *Contemporary Sexuality* 38(3): 1-7.
- Cooper, Al, Scherer, Coralie, Boies, Sylvain C. i Barry L. Gordon (1999.) Sexuality on the Internet: From Sexual Exploration to Pathological Expression. *Professional Psychology: Research and Practice* 30(2): 154-164.
- Cooper, Al, Delmonico, David L. i Ron Burg (2000.) Cybersex Users, Abusers, and Compulsives: New Findings and Implications. *Sexual Addiction and Compulsivity* 7: 5-29.
- Cooper, Al, Scherer, Coralie i Robin M. Mathy (2001a.) Overcoming Methodological Concerns in the Investigation of Online Sexual Activities. *Cyberpsychology and Behavior* 4(4): 437-447.

- Cooper, Al, Griffin-Shelley, Eric, Delmonico, David L. i Robin M. Mathy (2001b.) Online Sexual Problems: Assessment and Predictive Variables. *Sexual Addiction and Compulsivity* 8: 267-285.
- Cooper, Al, Golden, Gale H. i Jay Kent-Ferraro (2002a.) Online Sexual Behaviors in the Workplace: How can Human Resource Departments and Employee Assistance Programs Respond Effectively? *Sexual Addiction and Compulsivity* 9: 149-165.
- Cooper, Al, Morahan-Martin, Janet, Mathy, Robin M. i Marlene Maheu (2001b.) Toward an Increased Understanding of User Demographics in Online Sexual Activities. *Journal of Sex and Marital Therapy* 38: 105-129.
- Cooper, Al i Eric Griffin-Shelley (2002.) The Internet: The Next Sexual Revolution. U: A. Cooper /ur./ *Sex and the Internet: A Guidebook for Clinicians* (str. 1-18). New York: Brunner-Routledge.
- Cooper, Al, Mansson, Sven-Axel, Daneback, Kristian, Tikkanen, Ronny i Michael W. Ross (2003.) Predicting the Future of Internet Sex: Online Sexual Activities in Sweden. *Sexual and Relationship Therapy* 18(3): 277-291.
- Cooper, Al, Delmonico, David, Griff-Shelley, Eric i Robin Mathy (2004.) Online Sexual Activity: An Examination of Potentially Problematic Behaviors. *Sexual Addiction and Compulsivity* 11(3): 129-144.
- Delmonico, David L., Griffin, Elizabeth i Patrick J. Carnes (2002.) Treating Online Sexual Compulsive Sexual Behavior: When Cybersex Is the Drug of Choice. U: A. Cooper /ur./ *Sex and the Internet: A Guidebook for Clinicians* (str. 147-167). New York: Brunner-Routledge.
- Delmonico, David L. i Jeffrey A. Miller (2003.) The Internet Sex Screening Test: A Comparison of Sexual Compulsives Versus Non-Sexual Compulsives. *Sexual and Relationship Therapy* 18(3): 262-276.
- Dodge, Brian, Reece, Michael, Cole, Sara L. i Theo G. M. Sandfort (2004.) Sexual Compulsivity Among Heterosexual College Students. *Journal of Sex Research* 41(4): 343-350.
- Galešić, Mirta (2005.) Anketna istraživanja putem Interneta: mogući izvori pogrešaka. *Društvena istraživanja* 14(1-2): 297-320.
- Griffiths, Mark (2001.) Sex on the Internet: Observations and Implications for Internet Sex Addiction. *Journal of Sex Research* 38(4): 333-342.
- Ivezić, Bernard (2005.) Preko 200.000 korisnika elektroničkog poslovanja. *Croatiabiz* 37/38 (srpanj/kolovoz): 75-76.
- Kafka, Martin P. i Robert A. Prentky (1994.) Preliminary Observations of DSM-III-R Axis I Comorbidity in Men with Paraphilias and Paraphilia-Related Disorders. *Journal of Clinical Psychiatry* 55: 481-487.
- Kalichman, Seth C. i David Rompa (1995.) Sexual Sensation Seeking and Sexual Compulsivity Scales: Reliability, Validity, and Predicting HIV Risk Behavior. *Journal of Personality Assessment* 65(3): 586-601.
- Kalichman, Seth C. i Demetria Cain (2004.) The Relationship Between Indicators of Sexual Compulsivity and High Risk Sexual Practices Among Men and Women Receiving Services From a Sexually Transmitted Infection Clinic. *Journal of Sex Research* 41(3): 235-241.
- Kaplan, Helen S. (1996.) Erotic Obsession: Relationship to Hypoactive Sexual Desire Disorder and Paraphilia. *American Journal of Psychiatry* 153(7s): 30-41.

- Leiblum, Sandra R. (1997.) Sex and the Net: Clinical Implications. *Journal of Sex Education and Therapy* 22(1): 21-27.
- Longo, Robert E., Brown, Steven M. i Deborah Price Orcutt (2002.) Effects of Internet Sexuality on Children and Adolescents. U: A. Cooper /ur./ *Sex and the Internet: A Guidebook for Clinicians* (str. 87-105). New York: Brunner-Routledge.
- McKenna, Katelyn Y. A., Green, Amie S. i Pamela K. Smith (2001.) Demarginalizing the Sexual Self. *Journal of Sex Research* 38(4): 302-311.
- Mustanski, Brian (2001.) Getting Wired: Exploiting the Internet for the Collection of Valid Sexuality Data. *Journal of Sex Research* 38(4): 292-301.
- Ochs, Eric P., Mah, Kenneth i Yitzchak M. Binik (2002.) Obtaining Data About Human Sexual Functioning From the Internet. U: A. Cooper /ur./ *Sex and the Internet: A Guidebook for Clinicians* (str. 245-262). New York: Brunner-Routledge.
- Reece, Michael (2003.) Sexual Compulsivity and HIV Serostatus Disclosure Among Men Who Have Sex with Men. *Sexual Addiction and Compulsivity* 10(1): 1-12.
- Rosenberg, M. (1989.) *Society and the Adolescent Self-Image*. Middletown, CT.; Wesleyan University Press.
- Sandfort, Theo G. M., de Graaf, Ron, Bijl, Rob V. i Paul Schnabel (2001.) Same-Sex Sexual Behavior and Psychiatric Disorders. *Archives of General Psychiatry* 58(1): 85-91.
- Schnarch, David (1997.) Sex, Intimacy, and the Internet. *Journal of Sex Education and Therapy* 22(1): 15-20.
- Shaw, Jeanne (1997.) Treatment Rationale for Internet Infidelity. *Journal of Sex Education and Therapy* 22(1): 29-34.
- Schwartz, Mark F. i Stephen Southern (2000.) Compulsive Cybersex: The New Tea Room. *Sexual Addiction and Compulsivity* 7: 127-144.
- Štulhofer, Aleksandar, Urch, Dražen, Marjanović, Bojan, Bauer, Marina, Čupić, Zrinka, Kunej, Ana, Mikac, Una, Mlinarić, Ana, Špoljar, Nikolina, Vojnić Tunić, Ana, Vračević, Tihomir i Maja Vujčić (2005.) Spolne/rodne razlike u *on-line* seksualnim aktivnostima i njihovim posljedicama. *Rukopis*. Zagreb: Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta.
- Young, Kimberly S., Griffin-Shelley, Eric, Cooper, Al, O'Mara, James i Jennifer Buchanan (2000.) Online Infidelity: A New Dimension in Couple Relationships with Implications for Evaluation and Treatment. *Sexual Addiction and Compulsivity* 7: 59-74.

Grafički prilozi

Tablica 1 - Usporedba ostvarenog uzorka s općom populacijom i populacijom korisnika Interneta u RH

<i>Spol</i>		Populacija RH	Internet korisnici u RH	Uzorak 2005.
		%		
<i>Spol</i>	Muškarci	47,5	53,4	52,0
	Žene	52,5	46,6	48,0
<i>Dob</i>	12 - 24	20,0	40,0	30,3
	25 - 34	15,5	24,8	44,2
	35 - 44	14,9	18,9	18,8
	45 - 54	16,9	12,1	5,4
	55 - 64	13,6	3,6	0,8
	65+	18,7	0,5	0,5

Tablica 2 – Sociodemografska obilježja ispitanika

	Svi	Žene	Muškarci
	Aritm. sredina (st. dev.)		
<i>Broj godina školovanja</i>	14,9 (3,02)	14,9 (2,89)	14,9 (3,14)
<i>Dob</i>	30,1 (9,01)	30,1 (9,50)	30,2 (8,54)
Raspon	18-84	18-84	18-84
	% (n)		
<i>Vjera u Boga*</i>			
potpuno nevažna	20,4 (424)	16,8 (168)	23,7 (256)
prilično nevažna	10,1 (211)	9,4 (94)	10,8 (117)
niti nevažna, ni važna	35,2 (731)	35,7 (356)	34,7 (375)
prilično važna	27,5 (571)	30,7 (306)	24,5 (265)
Izrazito važna	6,8 (142)	7,4 (74)	6,3 (68)
<i>Veličina mjesta u kojem živite</i>			
do 10000 stanovnika	14,4 (300)	12,8 (128)	15,9 (172)
do 100000	19,2 (399)	18,4 (184)	19,9 (215)
do 500000	46,6 (346)	17,2 (172)	16,1 (174)
više od 500000	49,7 (1034)	51,5 (514)	48,1 (520)
<i>Osobni mjesečni prihod*</i>			
Još ne zarađujem	19,5 (405)	22,3 (223)	16,8 (182)
Manje od 3000 kuna	12,1 (251)	13,7 (137)	10,5 (114)
3001 - 5000	28,7 (597)	30,4 (303)	27,2 (294)
5001 - 7000	18,2 (379)	17,7 (177)	18,7 (202)
7001 - 9000	5,9 (123)	5 (50)	6,8 (73)
9001 i više	15,6 (324)	10,8 (108)	20 (216)
<i>U braku*</i>			
Da	16 (333)	12,9 (129)	18,9 (204)
Ne, ali sam u vezi	33 (687)	34,2 (341)	32 (346)
Ne i nisam u vezi	50,9 (1059)	52,9 (528)	49,1 (531)

* Razlika između žena i muškaraca je statistički značajna ($p < 0.01$)

Tablica 3 – Socio-seksualna obilježja uzorka

	Svi	Žene	Muškarci
	Aritm. sredina (st. dev.)		
<i>Dob pri prvom seksualnom odnosu</i>	17,32 (4,42)	17,37 (4,11)	17,27 (4,70)
<i>Dob pri prvom kontaktu s pornografijom*</i>	12,2 (4,67)	12,7 (5,53)	11,73 (3,64)
<i>Broj seksualnih partnera*</i>	10,01 (9,04)	9,01 (7,97)	10,9 (9,84)
	% (n)		
<i>Seksualna orijentacija*</i>			
Heteroseksualna	91,2 (1896)	90,1 (899)	92,3 (997)
Homoseksualna	1,4 (30)	0,5 (5)	2,3 (25)
Biseksualna	7,3 (152)	9,4 (94)	5,4 (58)
<i>Zadovoljstvo seksualnim životom</i>			
Izrazito nezadovoljan/nezadovoljna	10,5 (218)	10,3 (103)	10,6 (115)
Uglavnom nezadovoljan/nezadovoljna	16,5 (342)	15,8 (158)	17 (184)
Niti nezadovoljan/nezadovoljna, ni zadovoljan/zadovoljna	25,5 (530)	24,4 (244)	26,5 (286)
Uglavnom zadovoljan/zadovoljna	35,3 (734)	35,1 (350)	35,3 (384)
Potpuno zadovoljan/zadovoljna	12,3 (255)	14,3 (143)	10,4 (112)

* Razlika između žena i muškaraca je statistički značajna ($p < 0.001$)

Tablica 4 - Razlike između seksualno nekompulzivnih, kompulzivnih i rizičnih ispitanika s obzirom na seksualno ponašanje, seksualno zadovoljstvo, preokupiranost seksualnim sadržajima i aktivnostima, te traženje seksualnog uzbuđenja

	Nekompulzivni ispitanici (N = 1774)		Ispitanici s Rizikom kompulzivnosti (N = 180)		Kompulzivni Ispitanici (N = 125)		F
	M	SD	M	SD	M	SD	
Konsumacija porno-grafskih sadržaja na Internetu (sati tjedno)	1.05	3.15	2.15	4.29	3.89	7.03	41.01*
Broj seksualnih partnera	9.67	8.81	11.63	9.81	12.46	10.44	8.80*
Seksualna preokupiranost	10.55	2.63	12.43	2.23	13.17	1.85	98.49*
Traženje seksualnog uzbuđenja	30.35	7.28	35.16	6.38	37.57	7.20	88.51*
Zadovoljstvo seksualnim životom	3.27	1.17	3.00	1.18	2.93	1.21	8.55*

* $p < 0.01$

Tablica 5 - Razlike između seksualno nekompulzivnih, kompulzivnih i rizičnih ispitanika s obzirom na rizičnu seksualnu aktivnost, seksualno uznemiravanje i učestalost problema izazvanih *on-line* seksualnim aktivnostima (OSA)

		Nekompulzivni ispitanici	Ispitanici s rizikom kompulzivnosti	Kompulzivni ispitanici
		% (n)	% (n)	% (n)
Kontracepcija pri posljednjem odnosu	Da	60.9 (1080)	54.4 (98)	51.2 (64)
	Ne	39.1 (694)	45.6 (82)	48.8 (61)
$\chi^2 = 6.85, df = 2, p < 0.05$				
Multipli seksualni partneri	Da	44.7 (793)	59.4 (107)	60.8 (76)
	Ne	55.3 (981)	40.6 (73)	39.2 (49)
$\chi^2 = 24.51, df = 2, p < 0.001$				
Seksualno uznemirivali putem Interneta	Da	2.1 (38)	4.4 (8)	11.2 (14)
	Ne	97.9 (1736)	95.6 (172)	88.8 (111)
$\chi^2 = 35.89, df = 2, p < 0.001$				
Iskustvo problema uzrokovanih OSA	0	60.3 (1069)	45.6 (82)	29.6 (37)
	1 - 2	31.1 (552)	38.3 (69)	35.2 (44)
	3 i više	8.6 (153)	16.1 (29)	35.2 (44)
$\chi^2 = 107.77, df = 4, p < 0.001$				

Tablica 6. Sociodemografski i socioseksualni korelati seksualne kompulzivnosti

	N = 2079; R ² = 0.10		
	Beta	t	p
Spol (1 = ženski)	-0.18	-8.06	0.000
Seksualna orijentacija (1 = ne-heteroseksualna)	0.08	3.98	0.000
Samopoštovanje	-0.19	-7.84	0.000
Samoprocjena izgleda	0.01	0.42	0.672
Prihvatanje seksualnih mitova	0.07	3.31	0.001
Iskustvo seksualne viktimizacije	0.04	1.95	0.052